

ԻՆՉ Է ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ *)

ըստ Մենգէրի

III

Ուժերի հասարակական յարաբերութիւնները

Բարոյականութիւնը յենում է հասարակական փոխադարձ յարաբերութեանց վերայ, ուստի և կարևոր է ենթարկել այս ֆակտորները յաջորդական քննութեան: Կասկած չկայ, որ գըլխաւոր ուշադրութեան պէտք է առնել այն հանգամանքները և գործիչների յարաբերութիւնները, որոնք աւելի մեծ և աւելի երկարատև ազդեցութիւն ունին մարդու վարմունքի վերայ:

Այս հասարակական գործօնները հետևեալներն են.

1. Պետական և օրինական կազմակերպութիւն. ներկայ հասարակական կեանքում, երբոր եկեղեցւոյ ազդեցութիւնը արդէն յետին տեղին է ընդունւում, պետութիւնը և իրաւունքը ամենամեծ հասարակական ոյժն է ներկայացնում: Այս երկու ուժերն էլ վերաբերում են այնպիսի գործողութիւններին, որ իրաւատէրը պարտաւորին կատարել տալու համար այդ գործողութիւնը կարող է ֆիզիքական ուժին դիմել, որպէս տեղի ունէր ինքնապաշտպանութիւնը իրական կարգ ու սարքի զարգացման նախնական շրջանում, իսկ յետագայ ժամանակներում պետութեան միջոցաւ էր կատարւում ֆիզիքական ուժին դիմելը: Որովհետև պետութեան և իրաւունքի պահանջները կատարելու ժամանակ ամեն մի պարտաւորեցուցիչ գործողութեան

*) Տես «Լուսնայ» № 4.

համար միշտ պատրաստ կայ ստիպողականութեան սպառնալիքը, ուստի և այստեղից ուժի և բարոյականութեան միմեանց հետ ունեցած կապը հասկանալի է ամեն մի մարդու համար:

Բայց որովհետեւ նիւթական ստիպողականութիւնը բարոյապէս վարուելու համար ամենաճիշտ գրաւականն է, ուստի և եկեղեցին և տնտեսական այլ հաստատութիւնները, որոնք սկզբներում ստիպելու ոչ մի միջոց չունէին՝ յետագայում ձեռնադրուած են իրենց հետեւողներին ենթարկել կողմնակի ստիպման: Պետութիւնը և օրինականութիւնը ընդգրկուած են երեք տեսակ հիմնարկութիւններ: Առաջին՝ պետական կազմակերպութիւն կամ վարչութիւն, սեփականութեան կարգ ու սարք և ընտանիք: Այս երեք հիմնարկութիւնների սահմանների մէջ է շարժուած անձնաւորութեան ամբողջ կեանքը ծննդեան օրից մինչև մահ, որոց կանոններին և ստիպողականութեան ենթարկուած են նրա գլխաւոր վարմունքները: Սխալ կլինի ի հարկէ ասել թէ պետութիւնը և եկեղեցին գործ ունեն մարդու միմիայն այնպիսի վարմունքների հետ, որոնք կատարուած են լոկ ստիպողականութեան անհրաժեշտութիւնից: Պետութեան և իրաւունքի շրջանը այսքան էլ սղմել չի կարելի: Ընդհակառակը ամենայն օր այս ֆակտորների շնորհիւ կատարուած են գործեր, որ վերաբերուած են ազատ բարոյականութեան շրջանին: Թագաւորները, իշխանները և հարուստները վայելուած են բազմաթիւ մարդկանց կողմից յարգանքի, հաւատարմութեան և շատ անգամ անձնուիրութեան արտայայտութիւններ, որ օրէնքի ստիպմամբ չէ կատարուած, այլ ազատ կամքով:

Հէնց ընտանեկան շրջանում ամեն բան հիմնուած է ոչ օրէնքի ստիպողականութեան վերայ:

Եթէ օրինակ այն ընտանիքը, որ սէր ու ներդաժմտութիւն չարտայայտէր իւր ընտանիքներին, այլ տար նրանց այլն, ինչ որ օրէնքով է պահանջուած, անկասկած ընտանիք չէր լինի, այլ մի այլանդակ տուն: Պետութեան և իրաւունքի ազդեցութիւնը համանիշ են համարուած ազգութեան և ցեղի ազդեցութեան հետ: Ընդհանուր օրէնքով բարոյականութեան վերայ ունեցած ազդեցութեան տեսակէտով վերոյիշեալ ֆակտորները ձուլուածն, որովհետեւ պետութիւնը տիրապետող ազգութեան և ցեղի կոչումը ու ձգտումները իւր սեփական նպատակներն է ընդունում և ըստ այնմ գործում: Բայց պետութեան նպատակների և տիրապետող ազգի կամ ցեղի շահերի ձուլումը և միաւորութիւնը խիստ զօրեղացնում են կառավարող

շրջանների ճնշելու և խարդախելու սովորական ձգտումները և արամադրութիւնը: Սակայն ամեն տեղ, ուր պետութիւնը ճնշում է մի որևէ ազգութիւն, այնտեղ բնականաբար ծագում է առանձին ազգային ցեղային բարոյականութիւն, որ մեր ժամանակներում պակաս չէ ազգում մարդկանց վարմունքների վերայ քան թէ միջին դարերում կրօնական ֆանատիզմը: Կարիք չկայ այս ճշմարտութիւնը օրինակներով պարզելու, որովհետև ամեն ոք գիտէ, որ ազգային և ցեղական զգացմունքը մեր ժամանակակից հասարակութեան համար ուժի բարոյական ամենազօրեղ ֆակտորներից մէկն է: Պետութիւնից և իրաւունքից յետոյ եկեղեցին է երրորդ գլխաւոր ուժը, որովհետև մարդկային վարմունքների վերայ մեծ ազդեցութիւն ունի:

ԳԱՐ. ԵՆԳԻՖԱՐԵԱՆ

(Նը շարունակուի)